

02/23

ReOS

Recht der Osteuropäischen Staaten

Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)

Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS) – scientific journal of legal sciences founded by University of Göttingen (Germany) with the purpose of knowledge sharing between Western and Eastern Europe.

Publisher:

Prof. Dr. **Thomas Mann (Begr.)**, Institut für Öffentliches Recht, Lehrstuhl für Verwaltungsrecht, Georg-August-Universität Göttingen

Editorial board:

Prof. Dr. **Toma Birmontienė**, Professorin am Laboratorium für Menschenrechte, Institut für öffentliches Recht, Mykolas-Romeris-Universität (Litauen)

Prof. Dr. habil. **Sabina Grabowska**, University of Rzeszow (Polen)

Prof. Dr. **Thomas Mann (Begr.)**, Institut für Öffentliches Recht, Lehrstuhl für Verwaltungsrecht, Georg-August-Universität Göttingen

Prof. Dr. habil. **Joanna Marszalek-Kawa**, Nicolaus Copernicus University (Polen)

Prof. Dr. **Roman Melnyk (Schriftleitung)**, Hochschule des Rechts ("School of Law") der M. Narikbayev KAZGUU Universität (Kasachstan)

Dr. jur. **Bernhard Schloer**, DAAD-Langzeitdozent, Nationale Taras-Schewtschenko-Universität Kiew (Ukraine)

Dr. **Agne Tvaronaviciene**, Postdoc am Laboratorium für Mediation und nachhaltige Konfliktlösung, Institut für öffentliches Recht, Mykolas-Romeris-Universität (Litauen)

Dr. iur. **Azamat Egamberdiev**, Dozent des Lehrstuhls für Staatsrecht und Staatsverwaltung der Tashkenter Staatlichen Juristischen Universität beim Justizministerium der Republik Usbekistan

Partners

Netzwerk Ost-West

Rechtsdialog.org

www.uni-goettingen.de/reos

02/2023

ISSN 2199-6245

ReOS 02 / 2023

Inhaltsverzeichnis

The specifics of the interaction of the Department of the State Executive Service of the Ministry of Justice of Ukraine with institutions of public authority <i>Vysotskyi Anton</i>	4
The concept of effective remorse in criminal law <i>Mishchenko Erik</i>	12
Determining the procedure for examining evidence as a component of the adversarial nature of the parties during the trial of a criminal case <i>Temirov Cherkas</i>	20

The specifics of the interaction of the Department of the State Executive Service of the Ministry of Justice of Ukraine with institutions of public authority*Vysotskyi Anton**PhD Student,**Faculty of Law at Varna Free University "Chernorizets Hrabar" Varna,
Republic of Bulgaria*

The article is devoted to determining the specifics of the interaction of the Department of State Executive Service of the Ministry of Justice of Ukraine with institutions of public authority. The relevance of the article is due to the fact that the interaction between the participants of the enforcement proceedings is an important condition for the proper performance of the tasks and functions of this proceeding, and, accordingly, the more meaningful and productive such interaction is, the more qualitative, effective and effective the proceedings are. The purpose of the article is to analyze the interaction of the Department of State Executive Service of the Ministry of Justice of Ukraine with institutions of public power and to highlight the specifics of such interaction. It is noted that legal and non-legal (organizational) forms of activity and interaction are distinguished in the theory of law. The forms of interaction of the Department of State Executive Service of the Ministry of Justice of Ukraine with institutions of public power are characterized. It is summarized that the interaction of the Department of the State Executive Service of the Ministry of Justice of Ukraine mainly takes place with police officers, representatives of guardianship and guardianship bodies, the Pension Fund of Ukraine, the State Border Service of Ukraine, the State Tax Service of Ukraine and customs in the following legal and non-legal forms: participation in enforcement actions within the scope of executive proceedings and execution of decisions; conclusion of administrative contracts; information exchange; conducting joint inspections; holding working meetings and meetings. At the same time, there are many other forms of interaction between these entities, the choice of which depends on the goal that the latter seek to achieve. It has been established that the specifics of the interaction of the Department of the State Executive Service of the Ministry of Justice of Ukraine with institutions of public authority are regulated at the legislative and sub-legislative levels: the laws contain a clear indication of the possibility of such interaction during the implementation of executive actions, while the specifics of cooperation are determined by at the sub-legal level in the Interaction Procedures; the main form of interaction is informational, which is mainly carried out in electronic form. At the same time, it is worth noting the absence of a single normative legal act, which would define the list of possible forms of cooperation.

Специфіка взаємодії Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України з інститутами публічної влади

Висоцький Антон Ігорович

аспірант юридичного факультету

*Варненського вільного університету імені Чорноризця Храбра,
Болгарія*

Вступ. Реформування сфери примусового виконання рішень має на меті підвищення рівня виконання рішень, а також створення та функціонування ефективного механізму виконання рішень. Однак складність останнього зумовлює необхідність злагоженої взаємодії органів примусового виконання рішень з іншими органами. Ефективна та результативна взаємодія таких суб'єктів, на думку Н. А. Сергієнко, торкається відразу 2-х площин: теоретичної (відображає ефективний механізм захисту прав і свобод осіб), практичної (показує дієвість такого механізму через реальне поновлення прав, свобод, інтересів осіб)¹. Разом з цим, ефективне виконавче провадження передбачає, що взаємодія між учасниками є ключовою умовою належного виконання завдань та обов'язків цього процесу. Чим більш якісно і результативно відбувається ця взаємодія, тим вище якість, ефективність та успішність провадження². Звідси, актуалізується питання взаємодії Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України з інститутами публічної влади.

Отже, з огляду на викладене, **метою** даної статті є аналіз взаємодії Департаменту

державної виконавчої служби Міністерства юстиції України з інститутами публічної влади та виокремлення специфіки такої взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Переходячи безпосередньо до специфіки взаємодії Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України з інститутами публічної влади, зауважимо, профільним Законом України «Про виконавче провадження» передбачена пряма можливість взаємодії органів державної виконавчої служби з суб'єктами публічної влади. Зокрема, відповідно до ст. 14 вказаного нормативно-правового акту, виконавець з метою проведення виконавчих дій може за потреби залучити працівників поліції, представників органів опіки і піклування, інших органів та установ у порядку, що встановлений зазначеним Законом. Також у ст. 18 цього Закону мова йде про можливість залучення працівників поліції у разі примусового проникнення до житла або ж іншого володіння особи, а також для проведення інших виконавчих дій³.

Зауважимо, що ефективність взаємодії вказаних суб'єктів залежить від обраних форм взаємодії. У теорії права виділяють правові та неправові (організаційні) форми діяльності та взаємодії відповідно. Як приклад, правові форми взаємодії вчених включають спільну участь у спеціальних операціях,

¹ Сергієнко Н. А. Взаємодія виконавця та працівників поліції у процесі виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб). *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 55–61.

² П'ятницький А. В. Адміністративно-правове забезпечення реалізації заходів примусового виконання судових рішень в Україні : автореф. ... дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2018. 24 с.

³ Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>.

оперативно-розшукових заходах, укладання адміністративних договорів та нормотворчість. Натомість неправові (організаційні) форми взаємодії охоплюють обмін інформацією, проведення спільних нарад і робочих зустрічей, участь у спільних семінарах і круглих столах⁴.

На підставі узагальнення поглядів науковців і норм чинного законодавства, вважаємо, що до основних форм взаємодії Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України з інститутами публічної влади варто віднести:

1. Участь у проведенні виконавчих дій у межах виконавчого провадження та виконанні рішень.

Як уже нами зазначалося вище, ст. 14 Закону України «Про виконавче провадження» передбачає, що з метою проведення виконавчих дій виконавець у разі необхідності може залучати працівників поліції, представників органів опіки та піклування, інших органів та установ у порядку, що встановлений законодавством⁵. Перелік виконавчих дій передбачено у Додатку до Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження від 5 серпня 2016 року. Зі ст. 18 вищевказаного закону впливає, що при залученні працівників поліції для здійснення виконавчих дій, необхідною є видача вмотивованої постанови виконавця, яка подається на розгляд керівнику територіального підрозділу поліції, де планується проведення відповідних заходів. Відмова у залученні поліції може мати місце

⁴ Стеблянюк А. В. Адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів : дис. ... докт. філос.: 081 – Право. Суми, 2021. 265 с.

⁵ Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>.

лише у випадках, коли особовий склад цього територіального підрозділу вже залучений для ліквідації групового порушення громадського порядку, масових заворушень, а також для усунення наслідків великих аварій чи інших надзвичайних ситуацій⁶.

Окрім цього, Законом України «Про виконавче провадження» покладено обов'язок на працівників поліції розшукувати транспортний засіб боржника у разі винесення виконавцем постанови про такий розшук; бути присутніми під час примусового виселення боржника та стягувача, тоді як присутність органів опіки та піклування є обов'язковою у разі виконання рішення про відібрання дитини⁷, а також у випадку необхідності забезпечення прав й інтересів дітей та непрацездатних осіб, котрі потребують опіки (піклування)⁸. Водночас під час виконання рішення про встановлення побачення з дитиною, рішення про усунення перешкод у побаченні з дитиною державний виконавець лише у разі необхідності може залучити органи опіки та піклування⁹.

В Інструкції з організації примусового виконання рішень зауважується, що працівники поліції можуть бути залучені виконавцем для забезпечення громадської безпеки і порядку, запобігання та припинення злочинів і адміністративних порушень. Водночас у випадку виявлення у діях боржника або

⁶ Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>

⁷ Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>

⁸ Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень: Наказ Міністерства юстиції України від 02.04.2012 р. № 512/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12#Text>

⁹ Там само.

інших осіб ознак злочину, що передбачені ст. 342, 343, 382, 388 Кримінального кодексу України, виконавець повинен звертнутися до територіального органу поліції з повідомленням про вчинення кримінального правопорушення. Також працівники поліції мають право вживати заходів для захисту життя та здоров'я виконавців та інших осіб під час виконання примусових заходів згідно з судовими рішеннями та рішеннями інших органів. Це може статися за умови видачі мотивованої постанови виконавцем, яка після цього передається керівнику територіального підрозділу поліції за місцем проведення виконавчих дій¹⁰.

Позитивно варто відзначити існування підзаконних нормативно-правових актів, в яких передбачено порядок взаємодії органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, з іншими суб'єктами публічної влади, що суттєво спрощує їх співпрацю. Так, 30 січня 2018 року було затверджено Порядок взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України та органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. Відповідно до вказаного Порядку, поліцейські залучаються виконавцями з метою забезпечення громадської безпеки і порядку, запобігання та припинення злочинів і адміністративних правопорушень, а також для вжиття заходів, спрямованих на захист життя та здоров'я виконавців та фізичних осіб, які виникають під час проведення виконавчих дій у таких випадках як: примусове проникнення виконавця до житла чи іншого місця проживання фізичної особи; виконання рішення державного або приватного виконавця щодо

розшуку транспортного засобу боржника; примусове виселення боржника; примусове вселення стягувача та усунення перешкод у користуванні приміщенням (житлом)¹¹.

Водночас 2 лютого 2018 року було затверджено Порядок взаємодії органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, та органів Державної прикордонної служби України під час здійснення виконавчого провадження. Його розроблено з метою узгодження дій вказаних суб'єктів у випадку застосування заходів тимчасового обмеження у праві виїзду з України або заборони в'їзду певних осіб¹².

Наступний підзаконний акт, що регулює взаємодію органів державної виконавчої служби та митниць під час передавання майна, конфіскованого за рішеннями судів, та розпорядження ним було прийнято 26 березня 2018 року. Визначено, що метою такої взаємодії є гарантування виконання завдань щодо мобілізації фінансових ресурсів до Державного бюджету України. Це досягається шляхом активних заходів для точного визначення фактичної вартості майна, яке було конфісковано, а також вчасного та якісного оформлення необхідної

¹¹ Про затвердження Порядку взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України та органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України від 30.01.2018 р. № 64/2615. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0140-18#Text>

¹² Про затвердження Порядку взаємодії органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, та органів Державної прикордонної служби України під час здійснення виконавчого провадження: Наказ Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України від 02.02.2018 р. № 133/31585. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0133-18#Text>

¹⁰ Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень: Наказ Міністерства юстиції України від 02.04.2012 р. № 512/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12#Text>

документації під час роботи з конфіскованим майном¹³.

Загальні правила подання органами державної виконавчої служби та приватними виконавцями запитів та надання Державною податковою службою України на такі запити відповідей врегульовано Порядком надання інформації Державною податковою службою України на запити органів державної виконавчої служби та приватних виконавців від 21 липня 2020 року¹⁴. Взаємодія між цими суб'єктами є важливою з точки зору оптимізації процесу виконання рішень, коли існує об'єктивна необхідність в отриманні інформації про фінансове становище боржника.

Процедура надання інформації Пенсійним фондом України про осіб-боржників, котрі отримують пенсії, та інформації про джерела отримання доходів боржниками на запити органів державної виконавчої служби унормовано Порядком надання інформації Пенсійним фондом України на запити органів державної виконавчої служби та приватних виконавців від 7 грудня 2016 року. При цьому формат, структура файлів запитів і файлів відповідей, форма журналів обліку запитів і відповідей, регламент обміну інформацією, вимоги захисту інформації, терміни впровадження програмного забезпечення для взаємообміну інформацією визначаються шляхом прийняття спільного рішення,

¹³ Про затвердження Порядку взаємодії органів державної виконавчої служби та митниць під час передавання майна, конфіскованого за рішеннями судів, та розпорядження ним: Наказ Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України від 23.02.2018 р. № 892/5/379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0362-18#Text>

¹⁴ Про затвердження Порядку надання інформації Державною податковою службою України на запити органів державної виконавчої служби та приватних виконавців: Наказ Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України від 21.07.2020 р. № 2483/5/436. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0690-20#Text>

котре оформлюється окремими протоколами, що підготовлені відповідно до Порядку, або в договорі про інформаційну взаємодію¹⁵. З викладеного логічно випливає, що ще однією з форм взаємодії може бути укладення адміністративних договорів.

2. Укладання адміністративних договорів.

У Кодексі адміністративного судочинства України адміністративний договір визначено як спільний правовий акт між суб'єктами, які мають владні повноваження, або правовий акт, участь у якому бере суб'єкт владних повноважень разом із іншою особою. Цей акт базується на їхньому взаємному погодженні та приймає форму договору, угоди, протоколу, меморандуму тощо. Адміністративний договір визначає взаємні права та обов'язки його учасників у публічно-правовій сфері і укладається на підставі закону з метою чіткого визначення компетенції або регулювання способу взаємодії між суб'єктами владних повноважень. Він використовується замість видання індивідуального акта та інших аналогічних дій¹⁶.

Отже, Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України може укладати з іншими суб'єктами публічного права адміністративні договори, що стосуються загальних засад взаємодії, обміну інформацією та її захисту у сфері виконавчого провадження, пряма вказівка на що міститься у вищевказаному Порядку.

3. Обмін інформацією.

¹⁵ Про затвердження Порядку надання інформації Пенсійним фондом України на запити органів державної виконавчої служби та приватних виконавців: Наказ Міністерства юстиції України від 07.12.2016 р. № 3596/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1607-16#Text>

¹⁶ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747- IV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446.

Означена форма взаємодії є однією з основних, регламентована на підзаконному рівні та може стосуватися:

1) виявлення та арешту транспортних засобів боржника. Зокрема, поліцейський повідомляє виконавця про виявлення та затримання транспортного засобу боржника, який перебуває в розшуку. Ця інформація надсилається через інформаційний портал Національної поліції до автоматизованої системи виконавчого провадження;

2) встановлення тимчасового обмеження боржника у праві керування транспортними засобами. Вмотивована постанова про встановлення такого обмеження надсилається в електронному вигляді через автоматизовану систему виконавчого провадження;

3) встановлення тимчасового обмеження боржника у праві користування вогнепальною мисливською, пневматичною та охолощеною зброєю, пристроями вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, про що постановляється постанова та надсилається також через автоматизовану систему;

4) перетинання боржником державного кордону України. Запит на одержання такої інформації виконавець формує в автоматизованій системі виконавчого провадження, надсилаючи до бази даних уповноваженого органу Держприкордонслужби¹⁷;

5) передачі майна, що було конфісковано за рішеннями судів, та розпорядження

ним. Так, після відкриття виконавчого провадження стосовно виконання судового рішення про конфіскацію майна, виконавець негайно встановлює місцезнаходження майна, яке має бути описане та арештоване, шляхом співпраці з митницею. За потреби, на запит державного виконавця, митниця протягом трьох робочих днів з моменту отримання вимоги від виконавця надсилає відповідну інформацію в письмовому вигляді¹⁸;

6) реєстраційних номерів облікових карток платників податків, які є боржниками, наявних рахунків у боржників, джерел отримання доходів боржників, сум доходів, що були нараховані податковими агентами на користь боржників, а також розміри податків, що були утримані з доходів боржників, сум, що були задекларовані боржником. Інформаційна взаємодія у таких випадках відбувається в електронній формі та використовується лише задля примусового виконання судових рішень і рішень інших органів чи посадових осіб¹⁹;

7) осіб-боржників, котрі отримують пенсії, розмір останніх, фізичних осіб-боржників, котрі працюють за трудовими та цивільно-правовими договорами, про їх останнє місце роботи, а також інформації про джерела отримання доходів боржників. Обмін інформацією проводиться в електронній формі.

¹⁸ Про затвердження Порядку взаємодії органів державної виконавчої служби та митниць під час передавання майна, конфіскованого за рішеннями судів, та розпорядження ним: Наказ Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України від 23.02.2018р. №892/5/379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0362-18#Text>

¹⁹ Про затвердження Порядку надання інформації Державною податковою службою України на запити органів державної виконавчої служби та приватних виконавців: Наказ Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України від 21.07.2020 р. № 2483/5/436. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0690-20#Text>

¹⁷ Про затвердження Порядку взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України та органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України від 30.01.2018 р. № 64/2615. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0140-18#Text>

При цьому така інформація може бути використана задля реалізації забезпечення належного виконання рішень²⁰.

Як бачимо, інформаційна взаємодія переважно відбувається в електронній формі, що, у свою чергу, пришвидшує та покращує рівень взаємодії. Окрім цього, обмін інформацією в електронній формі сприяє прозорості процедур, виключаючи зловживання та порушення вимог законодавства у сфері виконавчого провадження. Також упровадження електронного обміну інформацією дасть змогу суттєво заощадити час і фінанси під час виконання рішень.

4. Проведення спільних перевірок.

При вказаній формі взаємодії перевірка проводиться за участю органу державної виконавчої служби та митниці, стосується наявності конфіскованого майна, що було передано на зберігання та реалізацію, в усіх місцях його зберігання, у тому числі в митницях та на уповноваженому підприємстві. Про виявлені результати суцільної перевірки інформація надсилається до Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України та Державної митної служби України у довільній формі²¹.

5. Проведення робочих нарад і зустрічей.

Ця форма взаємодії призначена для аналізу та обговорення спільних дій, внаслідок чого робляться висновки про досягнуті

результати спільної праці. Під час таких обговорень часто визначаються можливі способи вирішення виявлених проблем, формуються плани співпраці, спрямовані на усунення виявлених недоліків та плануються інші заходи.

Приміром, під час взаємодії органів державної виконавчої служби та митниць застосовується вказана форма співпраці. На робочій нараді розглядаються досягнуті результати минулого року, а також приймаються рішення, що стосуються покращення взаємодії між відповідними органами в межах їх повноважень, зокрема у сфері передачі майна, що було конфісковане за рішенням суду, та розпорядження ним²². Так, на одній із таких нарад було обговорено стан виконання примусових заходів за постановами у справах про порушення митних правил, проблемні питання, які виникають під час здійснення примусового виконання постанов в справах про порушення митних правил, та можливі шляхи їх розв'язання, а також надано пропозиції щодо покращення взаємодії між митницею та відділами державної виконавчої служби²³.

Висновки. Підводячи підсумки дослідження щодо взаємодії Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України з інститутами публічної влади, можна дійти висновку про необхідність окремого осмислення питання форм і, відповідно, методів взаємодії, які є важливими для теоретичного відображення засад такої взаємодії, а також потребою практики,

²⁰ Про затвердження Порядку надання інформації Пенсійним фондом України на запити органів державної виконавчої служби та приватних виконавців: Наказ Міністерства юстиції України від 07.12.2016 р. № 3596/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1607-16#Text>

²¹ Про затвердження Порядку взаємодії органів державної виконавчої служби та митниць під час передавання майна, конфіскованого за рішеннями судів, та розпорядження ним: Наказ Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України від 23.02.2018 р. № 892/5/379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0362-18#Text>

²² Там само.

²³ Відбулась робоча зустріч з представниками Київської митниці Держмитслужби. Центральне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Київ): офіційний сайт. 2021. URL: <https://centraljust.gov.ua/news/direction/vidbulas-robocha-zustrich-predstavnikiv-kiivskoi-mitnitsi-derjmitslujbi>

що може стати перспективою для подальших наукових розвідок.

Взаємодія Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України переважно відбувається з працівниками поліції, представниками органів опіки та піклування, Пенсійним фондом України, Державною прикордонною службою України, Державною податковою службою України та митницями у наступних правових і неправових формах: участь у проведенні виконавчих дій у межах виконавчого провадження та виконанні рішень; укладання адміністративних договорів; обмін інформацією; проведення спільних перевірок; проведення робочих нарад і зустрічей. У той же час існує чимало й інших форм взаємодії між

вказаними суб'єктами, вибір яких залежить від мети, якої прагнуть досягти останні.

Специфіка взаємодії Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України з інститутами публічної влади зводиться до того, що вона врегульована на законодавчому та підзаконному рівнях: у законах міститься чітка вказівка на можливість такої взаємодії під час здійснення виконавчих дій, тоді як особливості співпраці визначаються на підзаконному рівні у Порядках взаємодії; основною формою взаємодії виступає інформаційна, яка переважно здійснюється у електронній формі. Водночас варто відзначити відсутність єдиного нормативно-правового акта, в якому б визначався перелік можливих форм співпраці.

The concept of effective remorse in criminal law*Mishchenko Erik**Prosecutor of the Podil District Prosecutor's Office of Kyiv,**PhD Student at the Department of Criminal Law**Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine*

The article deals with the issues of determining effective remorse in criminal law. One of the objectives of criminal law is to restore social justice. To achieve this goal, the State applies various criminal law measures, including those which encourage positive post-criminal behaviour. A special place among the latter is occupied by the institution of effective remorse. Ukrainian criminal law does not contain a definition of effective remorse. At the same time, it is defined in different ways in the theory of criminal law. As a rule, scholars distinguish only some of its objective and subjective features, mainly studying it as a ground for exemption from criminal liability. Based on the theoretical provisions, the author concludes that the concept of "remorse", as a sign of effective remorse, is a multifaceted human emotion which includes a set of beliefs (thoughts, views), feelings (shame, regret, remorse), desires and actions aimed at correcting what has been done. However, criminal law responds exclusively to certain behaviour. Therefore, effective remorse is not primarily an emotion, but rather a person's conscious and volitional behaviour motivated by emotions of remorse. The external manifestation of effective remorse implies an active nature of the perpetrator's behaviour. The author argues that it is impossible to recognise a person's behaviour in the form of inaction as effective remorse. It is acknowledged that effective remorse as a type of positive post-criminal behaviour should not only be aimed at minimising or eliminating the harm caused, i.e. be socially useful behaviour, but also should not contradict current legislation, i.e. should be lawful. The author emphasises that effective remorse must be voluntary. That is, a person, having the opportunity to freely choose options for his/her behaviour, makes a decision on effective remorse of his/her own free will. It is noted that the purpose of behaviour which is recognised as effective remorse is to eliminate the socially dangerous consequences of the act committed. This is regardless of the motives for its commission.

Поняття дійового каяття у кримінальному праві

Міщенко Ерік Ервандович

*прокурор Подільської окружної прокуратури міста Києва,
здобувач кафедри кримінального права*

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна

Стаття присвячена питанням визначення дійового каяття у кримінальному праві. Одним із завдань кримінального законодавства є відновлення соціальної справедливості. Для вирішення цього завдання держава застосовує різні заходи кримінально-правового характеру, у тому числі стимулюючі до позитивної посткримінальної поведінки. Особливе місце серед останніх займає інститут дійового каяття. Кримінальне законодавство України не містить визначення дійового каяття. У той же у теорії кримінального права воно визначається по-різному. Як правило, науковці виділяють лише окремі його об'єктивні та суб'єктивні ознаки, переважно досліджуючи його в якості підстави для звільнення від кримінальної відповідальності. На підставі теоретичних положень робиться висновок, що поняття «каяття», як ознака дійового каяття, це багатогранна людська емоція, яка включає комплекс переконань (думки, погляди), почуттів (сором, жаль, докори сумління), бажань та дій, спрямованих на виправлення того, що було вчиненого. Втім, кримінальне право реагує виключно на певну поведінку особи. Тому дійове каяття, це у першу чергу, не емоція, а свідомо-вольова поведінка особи, мотиваторами якої виступають емоції каяття. Зовнішній прояв дійового каяття передбачає активний характер поведінки винного. Аргументовано неможливість визнання дійовим каяттям поведінку особи у формі бездіяльності. Визнано, що дійове каяття як різновид позитивної посткримінальної поведінки, не тільки має бути спрямовано на мінімізацію або усунення заподіяної шкоди,

тобто бути суспільно корисною поведінкою, а й не повинно суперечити чинному законодавству, тобто має бути правомірним. Підкреслено, що дійове каяття повинно носити добровільний характер. Тобто особа, маючи можливість вільно обирати варіанти своєї поведінки, за власною волею ухвалює рішення про дійове каяття. Зазначається, що метою поведінки, яка визнається дійовим каяття, є усунення суспільно небезпечних наслідків вчиненого діяння. При цьому незалежно від мотивів її вчинення.

Постановка проблеми. Питання значення позитивної посткримінальної поведінки у виді дійового каяття останніми роками викликає все більший інтерес. Це пов'язано з розвитком парадигми відновного правосуддя, змістом якої є заохочення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, до компенсації на користь потерпілого. Відхід від класичного сприйняття кримінальної відповідальності як відплати за вчинене, яке відтісняє потерпілих на другий план, обумовило створення абсолютно іншої моделі реагування на вчинення кримінального правопорушення, яка ґрунтується на широких можливостях компенсації заподіяної шкоди. Це спонукає придивитися до більш широкого використання цивільно-правових підходів при вирішенні кримінально-правового конфлікту, у тому числі поведінки у виді дійового каяття.

Стан дослідження у науковій літературі. Питання визначення поняття дійового каяття неодноразово було предметом наукових досліджень багатьох вчених. Його у своїх працях розглядали Ю. В. Баулін, А. О. Булейко, М. Є. Григор'єва, О. О. Дудоров,

О. О. Житний, П. С. Матишевський, В. В. Навроцька, Є. В. Фесенко та багато інших. Проте у цих наукових працях основна увага приділялась дослідженню дійового каяття як підстави для звільнення особи від кримінальної відповідальності (ст. 45 Кримінального кодексу України – далі КК). Втім, вбачається, що зміст та значення дійового каяття є набагато ширшим, ніж розглядати його як підставу для звільнення від кримінальної відповідальності.

Метою статті є розкриття ознак дійового каяття та на підставі аналізу кримінально-правових положень та теоретичних підходів формулювання авторського визначення даного кримінально-правового поняття.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науці кримінального права пропонуються різні визначення дійового каяття. Ґрунтуючись на положеннях ст. 45 КК, Ю. В. Баулін визначає дійове каяття, як заохочувану державою посткримінальну поведінку особи, яка є підставою для звільнення особи від кримінальної відповідальності та полягає у єдності трьох складових елементів: а) щире розкаяння у вчиненому злочині; б) активне сприяння розкриттю цього злочину; в) повне відшкодування завданих збитків, або усунення заподіяної шкоди¹. Схожим чином, тлумачить дійове каяття М. Є. Григор'єва, яка вважає, що це позитивна посткримінальна поведінка особи, яка свідчить про засудження нею своєї попередньої протиправної поведінки і загладження шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, що тягне юридичні наслідки у вигляді звільнення особи від кримінальної відповідальності².

¹ Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності. Київ : Атіка. 2004. 296 с. С. 73, 74, 130.

² Григор'єва М. Є. Звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з її дійовим каяттям : дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків. 2007. 204 с. С. 49.

На думку О. О. Житного дійове каяття – це здійснена до вступу в силу обвинувального вироку добровільна посткримінальна поведінка особи, що щиро розкалася у вчиненому, результатом якої є повна ліквідація фактичних шкідливих наслідків вчиненого нею закінченого чи незакінченого кримінального правопорушення або відшкодування чи компенсація за них, а також надання активної допомоги правоохоронним органам у розкритті й розслідуванні цього кримінального правопорушення³.

О. О. Дудоров дійове каяття визначає як активну поведінку суб'єкта, яка має місце вже після закінчення кримінального правопорушення і свідчить про прагнення винного згладити наслідки вчиненого ним суспільно небезпечного діяння (відшкодування заподіяної шкоди, сприяння розкриттю кримінального правопорушення, з'явлення із зізнанням, надання медичної або іншої допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення злочину тощо)⁴.

П. Л. Степанов визначає дійове каяття як позитивну поведінку особи, яка вчинила кримінально-протиправне діяння, викликану соціальними, психологічними, економічними чинниками, бажанням спокутувати свою провину, що найшло своє відображення у сприянні розкриттю кримінального правопорушення, у повному відшкодуванні завданих збитків або усуненні заподіяної шкоди⁵.

³ Житний О. О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям : дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Національний ун-т внутрішніх справ. Харків. 2003. 210 с. С. 180.

⁴ Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 7-ме вид., переробл. та доп. пов. Київ: Юридична думка. 2010. 1288 с. С. 73.

⁵ Степанов П. Л. Закриття кримінальних справ у зв'язку з дійовим каяттям : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київський національний ун-т внутрішніх справ. Київ. 2008. 17 с., С. 7.

Є. В. Фесенко і П. С. Матишевський називають дійовим каяттям спробу запобіганню суспільно небезпечному результату у разі, коли між моментом закінчення замаху і настанням результату проходить більш менш тривалий час⁶. В. В. Навроцька під дієвим каяттям розуміє таку соціально позитивну, юридично значиму поведінку особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, мотивами якої виступають будь-які внутрішні спонукання⁷.

Як бачимо, навіть короткий огляд теоретичних визначень дійового каяття дозволяє зробити висновок про відсутність єдиного підходу до його розуміння у правовій науці.

Уявляється, що перед тим, як досліджувати зміст поняття «дійове каяття», необхідно приділити увагу самому поняттю «каяття». Поняття «каяття», яке покладено в основу найменування певного виду юридично значущої поведінки особи, не є суто правовим поняттям. До того ж, цей термін немає стандартизованого визначення у соціальних та гуманітарних науках, або в будь-якій іншій сфері. Поети, теологи, психологи, філософи та юристи намагалися охарактеризувати його, але з різними результатами.

Так, за тлумачним словником української мови «каяття» – це почуття жалю з приводу зробленого вчинку; визнання своєї провини, вияв жалю з приводу своєї провини; признання в своїх гріхах; сповідь⁸. За тлумач-

ним психологічним словником каяття – «це почуття провини, що виникає після здійснення проступку чи злочину»⁹. У сучасному словнику з етики каяття тлумачиться як «визнання власної вини і засудження своїх минулих вчинків, що виявляється або в публічному визнанні своєї винуватості і готовності нести покарання, або в специфічному почутті жалю за скоєне. Це результат усвідомлення своїх вчинків як неприйнятних і аморальних. Воно є результатом самооцінки особистості і виявляється в муках сумління, які супроводжуються почуттям сорому»¹⁰.

Британські вчені: судовий психолог Майкл Проев і вчений-юрист Стівен Тюдор, які здійснили комплексне наукове дослідження каяття у психологічному та правовому аспектах, спробували синтезувати широкий спектр теоретичних, емпіричних та юридичних поглядів, що стосуються каяття, у єдину концепцію, яку можна резюмувати наступним чином: каяття – це тривожна емоція, що виникає в результаті прийняття особистої відповідальності за акт заподіяння шкоди іншій людині¹¹.

Отже, каяття – це многогранна людська емоція, яка включає комплекс переконань (думки, погляди), почуттів (сором, жаль, докори сумління), бажань та дій, спрямованих на виправлення того, що було спричинено. Почуття та переконання характеризують суб'єктивне ставлення особи до того, що сталося. Втім, як і будь-яка інша емоція, емоція каяття здатна істотно впливати на

⁶ Уголовное право Украинской ССР / под ред. В. В. Сташиса и А. Ш. Якупова. Киев : Вища школа, 1984. 360 с. С. 180.

⁷ Навроцька, В. В. Чи є «щирість розкаяння» умовою звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ст. 45 КК України? *Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 5-7 червня 2014 р. Суми : СумДУ, 2014. 382 с. С. 359–361.

⁸ Словник української мови : [в 11 т.]. Київ : Наук. думка, 1970 – 1980. Т. 4 : І-М / ред. тому: А. А. Бурячок, П. П. Доценко. 1973. 840 с. С. 127.

⁹ Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с. С. 197.

¹⁰ Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики : Словник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с. С. 209.

¹¹ Proeve Michael and Tudor Steven Remorse: Psychological and Jurisprudential Perspectives. London : Routledge. 264 p. С. 70.

процес діяльності особи. Ці переживання виступають як передумова людської активності. Передусім вони забезпечують енергетичну основу діяльності, тобто виступають як мотиви її здійснення. Емоції розвиваються в діяльності, залежать від змісту та структури діяльності, а також впливають на діяльність¹². Отже, каяття виступає стимулом до соціальної активності особи. Тому каяття повинно знаходити свій прояв у поведінці особи.

У правовій науці загально визнано, що предметом кримінального права є суспільні відносини, що виникають внаслідок вчинення кримінального правопорушення між особою, яка його вчинила, та державою, від імені якої виступають відповідні правоохоронні та судові органи. Тому в межах кримінального права під каяттям доцільно розуміти почуття жалю особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, з приводу саме її протиправної поведінки. У той же час кримінальне правопорушення можна розглядати з різних ракурсів. З правової точки зору кримінальне правопорушення – це суспільно небезпечна поведінка суб'єкта, яка суперечить вимогам кримінального закону (ч. 1 ст. 11 КК). Разом з тим, якщо подивитися на кримінальне правопорушення з точки зору його соціального значення, то таку неправомірну поведінку можна визнати певним видом соціального конфлікту¹³, розв'язання якого може бути здійснено різними способами.

Найпоширенішим способом вирішення кримінально-правового конфлікту

¹² Міхова А. Г. Емоції і прояви емоцій: історичний екскурс (стресові та стресоподібні стани). *Наука і освіта*. 2010. № 3. С. 95 – 98.

¹³ Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: підручник Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2015. 564 с. С. 381 ; Сіроткіна М. В. Теорія та практика реалізації права на компроміс у кримінальному процесі України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2021. 497 с. С. 401.

є каральний, який полягає у притягненні винної особи до кримінальної відповідальності. Кримінальна відповідальність знаходить свою реалізацію в засудженні особи за вчинене та, як правило, супроводжується призначенням покарання. Іншим способом вирішення (розв'язання) кримінально-правового конфлікту є добровільна, тобто за відсутності примусового впливу з боку держави або інших осіб, нейтралізація (усунення, загладження, зменшення) винним наслідків, вчиненого ним кримінального правопорушення. Така нейтралізація вчиненого відбувається за рахунок (шляхом) певної поведінки, яка заохочується державою. Саме поведінка винного, яка спрямована на добровільне усунення наслідків кримінально-правового конфлікту, і становить зміст дійового каяття. Отже, дійове каяття, як юридичний факт, що має кримінально-правове значення, це перш за все, певна поведінка особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Що ж стосується інших складових каяття, як певного комплексу почуттів (переконань) винного (сором, жаль, осуд власного вчинку тощо), то вони мають знайти свій прояв у конкретних актах соціальної взаємодії та перетворюючій діяльності. Якщо вони жодним чином не об'єктивувалися у реальній дійсності у виді конкретного акту поведінки винного, то не можуть визнаватися дійовим каяттям в межах кримінального права.

Отже, *дійове каяття – це певна поведінка людини*. При цьому це не будь-яка поведінка особи, а така, яка відповідає ознакам свідомого і вольового діяння.

Зовнішній прояв дійового каяття передбачає *активний* характер поведінки винного. У кримінальному праві діяння, як свідомо-вольова поведінка особи, виступає у двох формах: дії та бездіяльності (ч. 1 ст. 11 КК). У той же час дійове каяття має виражатися

виключно у формі дії. По-перше, це безпосередньо впливає з лінгвістичного аналізу відповідних кримінально-правових положень. Закон для позначення даного виду поведінки особи використовує поняття «дійове». Відповідно до тлумачного словника «дійовий» – здатний активно діяти; здатний робити вплив на що-небудь¹⁴. По-друге, нейтралізувати наслідки власної протиправної поведінки можливо лише у разі втручання у об'єктивну дійсність шляхом внесення певних змін у її розвиток. У той же час цілком можлива ситуація, коли злочинець відмовляється від своєї подальшої кримінально-протиправної діяльності. Проте для того, щоб таку поведінку визнати дійовим каяттям, закон вимагає від особи вчинення певних дій, які свідчать про його каяття у вчиненому. Так, відповідно до ч. 5 ст. 447 КК найманець повинен не тільки припинити свою участь у збройному конфлікті, а й повідомити про свою участь у ньому відповідні органи. Наявність у ч. 5 ст. 447 КК між окремими проявами дійового каяття єднального сполучника «та» свідчить, що закон заохочує поведінку, яка полягає не тільки у припиненні участі у збройному конфлікті, а й у певних активних діях. Тому у разі, якщо найманець добровільно припинив свою подальшу участь у збройному конфлікті, проте жодних активних дій, передбачених у ч. 5 ст. 447 КК не вчинив, його поведінка не може визнаватися дійовим. Отже, сама по собі бездіяльність, як невтручання в розвиток об'єктивних подій, не може визнаватися дійовим каяттям. Звідси неприпустимо визнавати дійовим каяттям бездіяльність суб'єкта, наприклад, у разі його неперешкоджання проведенню досудового розслідування.

Дійове каяття як поведінка по нейтралізації

¹⁴ Словник української мови : [в 11 т.]. Київ : Наук. думка, 1970 – 1980. Т. 2 : Г-Ж. 1971. 550 с. С. 302.

наслідків кримінально-правового конфлікту є видом посткримінальної поведінки, тобто поведінки, яка має місце після вчинення особою кримінального правопорушення та впливає на зміну або припинення кримінально-правового відношення, що виникло між цією особою та державою з приводу даного кримінального правопорушення.

Дійове каяття, як різновид позитивної посткримінальної поведінки, не тільки має бути спрямовано на мінімізацію або усунення заподіяної шкоди, тобто бути суспільно корисною поведінкою, а й не повинно суперечити чинному законодавству, тобто має бути *правомірним*. Правомірність дійового каяття полягає у тому, що дії по усуненню заподіяної шкоди не повинні суперечити чинному законодавству та порушувати права і інтереси потерпілих, інших осіб та суспільства в цілому. Крім цього, у випадках, спеціально визначених у законі, така поведінка повинна відповідати кримінально-правовим положенням, які регулюють окремі форми дійового каяття.

Складовою дійового каяття є почуття сорому, докори сумління, бажання виправити те, що було заподіяно. Саме ці емоції і почуття у першу чергу виступають мотиваторами соціальної активності особи. У зв'язку з цим дійове каяття повинно носити *добровільний* характер. Тобто особа, маючи можливість вільно обирати варіанти своєї поведінки, за власною волею ухвалює рішення про дійове каяття. Отже, дане рішення та подальша поведінка мають ухвалюватися та здійснюватися за відсутності будь-якого тиску, примусу чи покладення на особу спеціального обов'язку. Ініціатива в цьому питанні може належати як самій особі, проте не виключається вплив на свідомість особи з боку третіх осіб (потерпілого, родичів винної особи, соціального оточення тощо). Зокрема,

О. О. Дудоров і М. І. Хавронюк допускають наявність добровільності дійового каяття у випадках, коли йому передувала роз'яснювальна робота з боку компетентних органів¹⁵. Звідси, не може визнаватися дійовим каяттям, наприклад, усунення заподіяної шкоди (п. 4 ч. 2 ст. 105 КК); публічне принесення вибачень потерпілому (п. 1 ч. 3 ст. 76 КК) тощо, які здійснюються на підставі рішення суду, який покладає на винну особу обов'язок щодо компенсації матеріальної та (або) моральної шкоди.

Каяття зазвичай виникає не раптово. Йому передує боротьба різних людських почуттів, емоцій, переживань. Рішення про дійове каяття – це результат вибору, переваги одного спонукання над іншим. Вибір такої поведінки залежить від різних факторів: світогляду людини, її правосвідомості, культури, вольових та моральних якостей. Процес усвідомлення неправомірності власного вчинку психологічно досить складний. Каяття може бути викликане такими почуттями людини, як сором, совість, відчуття провини за скоєне, громадянський обов'язок, самозасудження, власна критична оцінка своєї поведінки, а також повагою до суспільних норм та правил поведінки, норм моральності та закону. Воно також може бути обумовлено небажанням зіпсувати власну репутацію, втратити довіру серед близьких та друзів, оточуючих, співчуттям до потерпілого тощо. Уявляється, що навіть страх перед покаранням не виключає дійового каяття. Якщо заперечувати це, то у такому випадку доведеться констатувати, що лише особи, які з повною байдужістю ставляться до можливих негативних наслідків, пов'язаних з обмеженням їх особистих прав та свобод, можуть відчувати жаль

з приводу вчиненого та здатні до позитивних посткримінальних дій, спрямованих на мінімізацію заподіяної шкоди. Разом з тим, якщо потенційне покарання, яке може зазнати особа за вчинене нею діяння, спонукає її до суспільно-корисної поведінки, то у такому випадку цілком можливо визнати, що процес досягнення цілей покарання, а саме виправлення та попередження вчинення особою нових кримінальних правопорушень розпочався вже на етапі, що передує реальному застосуванню покарання.

Безумовно, при дійовому каятті презюмується, що пусковим механізмом вольової діяльності особи є її індивідуальна емоційно-чуттєва оцінка власної поведінки. Саме емоції каяття повинні мотивувати та спрямовувати поведінку особи на мінімізацію наслідків свого протиправного вчинку. Саме ці емоції мають забезпечувати прийняття вольового рішення на користь правомірної поведінки. Таким чином, при дійовому каятті поведінка людини повинна бути продиктована такими моральними та глибоко особистісними емоціями, які визначають її добровільну явку з повинною, сприяють розкриттю та розслідуванню злочину, прагненню відшкодувати заподіяну шкоду або загладити її.

Втім, уявляється, що на практиці встановлення справжніх спонукальних мотивів дійового каяття це достатньо складний процес. Встановлення його справжності, щирості, повноти, правдивості пов'язано з певними труднощами. Так, на думку американської дослідниці Сьюзенн А. Банди, оцінка каяття це досить складне питання. В ході проведеного опитування суддів, Сьюзенн А. Бандес встановила, що досить часто судді надають перевагу не стільки словам підсудного, скільки зважають на його поведінку та мову тіла, бо вважають, що ці ознаки

¹⁵ Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник Київ : Ваіте, 2014. 944 с. С. 308.

є більш надійними, оскільки ними складніше маніпулювати. Втім, представники Феміди по-різному тлумачать їх прояви. Наприклад, деякі розцінюють схилення голови ознакою поваги, проте інші вважають це проявом неповаги. Також зоровий контакт з обвинуваченим одні судді оцінюють як повагу, інші – навпаки, зневагу. На думку вченої, такі фактори як культура, вік, психологічні особливості, раса, національні традиції суттєво впливають на оцінку наявності щирого каяття. Представники різних культурних та етнічних груп по-різному сприймають різні прояви поведінкових актів, у тому числі й зоровий контакт. Наприклад, неповнолітні схильні приховувати свої емоції для того, щоб не виявляти свою вразливість на публіці. До того ж наукою не вироблено чітких фізіологічних маркерів для розмежування та ідентифікації різних емоцій: каяття, сорому, страху перед покаранням, розпачу щодо викриття тощо¹⁶.

Таким чином, якщо визнавати за каяттям впливову роль у кримінальному правосудді, воно має ідентифікуватися з розумною точністю. На процес його ідентифікації не має впливати культурні традиції, вікова особливість, етнічна приналежність тощо. Якщо критерії оцінки мотивів каяття не можуть бути чітко визначені, то їх наявність або відсутність не повинно відігравати провідного значення у визначенні видів та меж кримінально-правових наслідків. Тобто правова система має звести до мінімуму використання цього фактору для оцінки позитивної посткримінальної поведінки, надаючи пріоритет іншим його проявам, які мають більш чіткі об'єктивні зовнішні ознаки. У зв'язку

з цим вважаємо, що мотиви дійового каяття не повинні мати кримінально-правового значення, втім їх зміст може бути врахований при оцінці особи винного, бо наявність емоцій каяття свідчить про позитивне емоційне-вольове виправлення особи.

Будь-яку соціальну поведінку людини характеризує не тільки мотиви її вчинення, а й мета, на досягнення якої вона спрямована. Людську поведінку важко зрозуміти без урахування її цілей. Прагнення досягнення певної усвідомленої мети також виступає певним стимулом та регулятором соціально значущої поведінки людини, є поштовхом до вирішення життєвих проблем. Метою дійового каяття є відновлення порушеного права, усунення або мінімізація наслідків вчиненого діяння, допомога слідству у розкритті вчиненого кримінального правопорушення тощо.

Висновки. Отже, дійове каяття не можна зводити виключно до морально-психологічної характеристики винної особи. Уявляється, що дійове каяття набуває кримінально-правового значення виключно, якщо воно знайшло свій прояв у конкретній соціально-активній позитивній посткримінальній поведінці винного, спрямованій на усунення заподіяної шкоди, відновлення порушеного права, при чому не залежно від мотивів її вчинення.

Таким чином, в межах кримінального права дійовим каяття слід вважати *добровільну свідомо-вольову правомірну суспільно корисну посткримінальну активність суб'єкта кримінального правопорушення, яка спрямована на усунення суспільно небезпечних наслідків вчиненого ним діяння.*

¹⁶ Susan A. Bandes. Remorse and Criminal Justice. *Emotion Review*. Volume 8, Issue 1, January 2016, Pages 14–19. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/1754073915601222>

Determining the procedure for examining evidence as a component of the adversarial nature of the parties during the trial of a criminal case

Temirov Cherkas

*Judge of the Seredino-Bud District Court of the Sumy Region,
Applicant at the Department of Criminal Procedure
Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine*

Article 349 of the Criminal Procedure Code of Ukraine (hereinafter the Criminal Procedure Code of Ukraine) regulates the procedure for determining the amount of evidence to be examined and the order of its examination during a court proceeding. Scientists are united in the fact that the ability of the prosecution and the defense to defend their legal positions, rights, freedoms and legitimate interests by the means provided for by the Code of Criminal Procedure of Ukraine largely depends on the correct implementation of the relevant procedure. Meanwhile, as evidenced by the analysis of practice, the courts approach the solution of this issue in different ways, which gives rise to scientific debates on this issue.

The article states that the main problem for the court in determining the amount of evidence to be investigated and the order of its investigation is that the court does not see the materials with which the parties to the criminal proceedings, other participants in the court proceedings will justify their position in court. It is suggested that the parties to the criminal proceedings submit to the court a register of materials with which the parties will justify their position before the court.

The opinion is argued that the provision contained in paragraph 7 of part 1 of Art. 349 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, namely, evidence from the prosecution side is investigated first, from the defense side – second, the rule is part of the concept of assisting the defense in criminal proceedings. It is emphasized that from a practical point of view, the studied rule is difficult to implement, since there cannot be an ideal turnout of participants in criminal proceedings, the court is forced to postpone court sessions for formal reasons, and it is unclear how many times this will happen and how long it will take.

The mandatory rule specified in para. 7 h. 1 st. 349 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, transform it into dispositive and put it in the following version: “Evidence from the side of the prosecution is examined first, from the side of the defense – second. This procedure can be changed at the request of the defense party, as well as by a reasoned decision of the court in order to ensure the efficiency and effectiveness of criminal proceedings.”

Визначення порядку дослідження доказів як складова частина змагальності сторін під час судового розгляду кримінальної справи

Теміров Черкас Мукаїлович

суддя Середино-Будського районного суду Сумської області,

здобувач кафедри кримінального процесу

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна

Вступ. Статтею 349 Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України) унормовано порядок визначення під час судового розгляду обсягу доказів, що підлягають дослідженню, та порядку їх дослідження. Вчені єдині в тому, що від правильної реалізації відповідної процедури багато в чому залежить можливість самостійного обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими КПК України. Між тим, як свідчить аналіз практики, суди по різному підходять до вирішення цього питання, що породжує наукові дебати з цієї проблематики.

Мета статті. Висловлення власних міркувань щодо процедури визначення під час судового розгляду обсягу доказів, що підлягають дослідженню, та порядку їх дослідження, надання рекомендацій, спрямованих на її оптимізацію.

Виклад основного матеріалу. У наукових колах зверталася увага на те, що проблематика визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, та порядку їх дослідження в кримінальному провадженні опрацьовувалася поверхово та потребує більшої уваги¹.

Так, у цьому сенсі можливо простежити думку Ю. М. Мирошніченко, який зазначає, що головним питанням оптимальної організації судового розгляду, відповідь на яке не містить

¹ Кучер О. В. Про деякі проблеми визначення обсягу та порядку дослідження доказів відповідно до вимог ст. 349 КПК України. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 158–163.

процесуальний закон, є порядок подання сторонами доказів. Щодо цього в КПК існує лише одне правило: докази обвинувачення досліджуються в першу чергу (ч. 1 ст. 349). Невизначеним лишається й момент подання доказів, а отже, розв'язання цих питань переходить у тактичну площину. Автор акцентує увагу на тому, що «порядок дослідження доказів – це не тільки черговість відповідних дій, але затверджений судом регламент роботи з окремими видами доказів, визначений ним метод, за яким здійснюється судове дослідження»².

О. П. Пилипчук під поняттям «порядок дослідження доказів» пропонує розуміти певну послідовність та черговість дій, що буде залежати від конкретного кримінального провадження³.

С. А. Крушинський наголошує на тому, що саме принципу змагальності повною мірою відповідає ситуація, коли спочатку докази надає сторона обвинувачення, потім – сторона захисту, причому кожна з них має обґрунтувати правомірність свого висновку і піддати критиці доводи свого супротивника⁴.

² Мирошніченко Ю. М. Зміст і порядок подання доказів під час розгляду кримінальних справ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція*. 2021 № 52. С. 90–91.

³ Пилипчук О. П. Процедура визначення обсягу доказів в суді першої інстанції та порядку їх дослідження. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 4. С. 174.

⁴ Крушинський С. А. Подання доказів у кримінальному судочинстві України : монографія. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2017. С. 185.

У практичній площині для суддів документом-орієнтиром, який роз'яснює процедуру визначення порядку дослідження доказів та їх обсягу, залишається лист ВССУ від 05.10.2012 р. № 223–1446/0/4–12 «Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» (далі Лист ВССУ від 05.10.12), у пункті 8 якого йдеться про те, що суд, враховуючи думку сторін кримінального провадження, має наперед визначити послідовність їх дослідження. Визначення порядку (послідовності) дослідження доказів необхідно для підготовки сторін до проведення певної процесуальної дії, а отже, сприяє повній реалізації ними прав та можливостей, наданих їм процесуальним законом щодо спростування чи доведення обвинувачення, з'ясування обставин, які пом'якшують, виключають або обтяжують кримінальну відповідальність обвинуваченого, тощо. Крім того, суд при визначенні порядку дослідження доказів залежно від їх виду має враховувати, що докази сторони обвинувачення досліджуються в першу чергу, а сторони захисту – у другу⁵.

Як бачимо, зміст наведеного документа не дає повного уявлення про досліджувану процедуру. Порядок дослідження доказів пов'язується з послідовністю, як, доречі, це було визначено й у постанові Пленуму ВСУ від 17.12.1985 р. № 11 «Про додержання судами України процесуального законодавства, яке

⁵ Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 05.10.2012 р. № 223–1446/0/4–12 «Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1446740-12>

регламентує судовий розгляд кримінальних справ» (п. 12, 13)⁶.

Основною проблемою для суду в питанні визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, та порядку їх дослідження, є те, що суд не бачить матеріали, якими сторони кримінального провадження, інші учасники судового провадження будуть обґрунтовувати свою позицію в суді. Якщо говорити про матеріали сторони обвинувачення, то суд опосередковано може зробити висновок щодо них з реєстру матеріалів досудового розслідування, який є додатком до обвинувального акту і в якому зазначені процесуальні дії, що вчинювалися під час досудового розслідування, та які рішення приймалися. Між тим, саме якими конкретно матеріалами з усього їх переліку прокурор буде доводити обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, суду невідомо. Прокурор сам буде визначатися у цьому.

Відносно матеріалів сторони захисту та інших учасників судового провадження суд взагалі необізнаний. До того ж, відповідно до абз. 3 ч. 1 ст. 349 КПК України сторона обвинувачення, сторона захисту має відмовитися від проголошення вступної промови, частиною якої є саме позиція щодо переліку доказів, якими сторона підтверджуватиме наведені нею обставини, та порядку дослідження доказів. Якщо таке станеться, то суду апріорі буде важко визначитися з цим питанням.

Деякі науковці вирішення такої ситуації бачать через реалізацію головуючим його загальних дискреційних повноважень, передбачених ст. 321 КПК України, спрямованих на

⁶ Постанова Пленуму ВСУ від 17.12.1985 р. № 11 «Про додержання судами України процесуального законодавства, яке регламентує судовий розгляд кримінальних справ»: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-85#Text>

забезпечення з'ясування в судовому розгляді всіх обставин кримінального провадження⁷. Іншими словами, у разі відмови від судових промов або відсутності в них позиції щодо обсягу доказів, що підлягають дослідженню, та порядку їх дослідження, суд має право дізнатися необхідну інформацію у сторін кримінального провадження, після чого прийняти відповідне рішення.

Не заперечуючи проти такого підходу до вирішення окресленої проблеми, пропонуємо на нормативному рівні закріпити за сторонами кримінального провадження обов'язок висловити свою позицію щодо виду та обсягу матеріалів, що є в їх арсеналі для відстоювання своєї точки зору, у разі, коли вони відмовляються від вступних промов або «обходять» у них це питання. Крім того, ефективним з точки зору подальшого планування судового процесу буде пропозиція суду учасникам судового провадження надати йому «реєстр матеріалів, якими сторони будуть обґрунтовувати свою позицію перед судом». У такому випадку буде легше визначитися не тільки з порядком дослідження доказів, а й з їх обсягом, що дозволить спростити прийняття відповідного рішення.

Слід сказати, що юристи звертали увагу на той факт, що суди часто з метою забезпечення належної організації судового розгляду шукають непроцесуальні способи ознайомлення з матеріалами досудового розслідування або з посиланням на п. 5 ч. 2 ст. 315 КПК України витребують їх у сторони обвинувачення⁸.

⁷ «Судові процеси: стратегія, навички та нові методи переконання». Розробка американських авторів таких як Дороті Клей Сімс, Річард А. Вайз, Мартін А. Сейфер, Баррі Кушман, Томаса А. Мауї: // <https://kmkdka.com/novini/394> (с. 14).

⁸ Гловюк І. Подання сторонами доказів у судовому розгляді: проблемні питання. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 28–33 (с. 28).

Цікавою з теоретичної та практичної точки зору є думка С. Л. Шаренко, яка небезпідставно вважає, що вже на початку судового розгляду суд повинен з'ясувати думку учасників судового провадження (насамперед, сторін) стосовно доказів, які потрібно дослідити. Думка має бути оформлена у письмовому вигляді у формі клопотання, в якому має бути зазначено: 1) які саме докази він бажає надати для дослідження суду; 2) які саме обставини мають підтвердити чи спростувати ці докази; 3) чи дотримано порядок відкриття матеріалів (ч. 12 ст. 290 КПК України); 4) в якому порядку слід досліджувати докази⁹.

Багато в чому погоджуючись з висновками вчених стосовно процедури визначення порядку дослідження доказів, вважаємо за доцільне висловити власну точку зору з окресленої проблематики.

Звернення до практики здійснення судового розгляду, дає право стверджувати, що порядок дослідження доказів це не тільки послідовність їх аналізу, а й метод (варіант, модель) дослідження. Простежуються наступні варіанти (визначимо їх у форматі – послідовність дій):

а) сторони кримінального провадження (інші учасники) оголошують у судовому засіданні джерело та зміст зібраного ними на досудовому слідстві доказу → інша сторона, інші учасники судового провадження висловлюють свою позицію щодо «якості» досліджуваного доказу → суд задає питання щодо наданого доказу → суд долучає доказ до матеріалів кримінальної справи для надання йому оцінки в нарадчій кімнаті;

⁹ Шаренко С. Л. Стаття 349. Визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, та порядку їх дослідження. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України: у 4 т. / за заг. ред. О. В. Стовби. Харків : Вид. агенція «Апостиль», 2015. Т. III. С. 104–109 (с. 105).

б) сторона кримінального провадження (інші учасники) передає в руки головуючого судді докази, якими буде обґрунтовувати свою позицію → головуючий оголошує, які матеріали йому надано без розкриття змісту → у разі виявлення бажання надає іншій стороні, іншим учасникам судового провадження їх для огляду → інша сторона, інші учасники висловлюють свою позицію щодо «якості» досліджуваного доказу → суд долучає доказ до матеріалів кримінальної справи для надання йому оцінки в нарадчій кімнаті;

в) сторона кримінального провадження (інші учасники) оголошують в судовому засіданні джерело і зміст зібраного ними на досудовому слідстві доказу, вказують, яку обставину, що підлягає доказуванню у кримінальному провадженні, цей доказ встановлює → інша сторона, інші учасники висловлюють свою позицію щодо «якості» доказу та чи доводить він окреслену обставину → суд долучає доказ до матеріалів кримінальної справи для надання йому оцінки в нарадчій кімнаті;

г) сторона кримінального провадження (інші учасники) оголошують в судовому засіданні обставину, яка буде встановлюватися (що підлягає доказуванню відповідно до ст. 91 КПК України), після чого шляхом оперування різними джерелами доказів доводять її перед судом → інша сторона, інші учасники висловлюють свою позицію щодо «якості» доказу, а також чи встановлює він відповідну обставину → суд долучає доказ до матеріалів кримінальної справи для надання йому оцінки в нарадчій кімнаті;

Оцінюючи наведені моделі, слід констатувати, що по-перше, реалізуючи:

– варіант а) – у судовому засіданні не з'ясується конкретна обставина, що доводиться тим чи іншим доказом, йде простий спільний аналіз наданого доказу у вигляді висловлення

думок на предмет його належності, допустимості та достовірності. Застосовуючи таку методичку, суд повинен самостійно в нарадчій кімнаті заповнити окреслену прогалину шляхом відшукування із всього масиву досліджених доказів конкретно тих, що встановлюють ту чи іншу обставину, що підлягає доказуванню у кримінальному провадженні;

– варіант б) – у судовому засіданні суд переймає на себе ініціативу щодо презентації доказів перед учасниками судового провадження. У такому разі суд має діяти у нарадчій кімнаті як і у варіанті а), при цьому перебирає на себе право самостійного обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій;

– варіант в), г) – здебільшого схожі. Різниця полягає лише у тому, що в останньому випадку сторони, інші учасники для доведення тієї чи іншої обставини, що підлягає доказуванню у кримінальному провадженні, оперують різними джерелами доказів для доведення конкретної обставини. Наприклад, для доказування завданої кримінальним правопорушенням шкоди можуть використуватися і висновок експерта, і акт ревізії (документ), і показання. Або, для з'ясування характеристики особи можуть бути використані як інформаційні довідки (документ) так і показання.

По-друге, метод дослідження доказів а), б) не відповідає засадам змагальності, оскільки суд виступає «першим номером» у процедурі встановлення обставин кримінального провадження та перевірки їх доказами. Йому доводиться заповнювати («зачищати») те, що мають самостійно робити сторони кримінального провадження, інші учасники для відстоювання своєї позиції в суді. Між тим, згідно КПК України, суд має лише створювати необхідні умови для реалізації сторонами їх процесуальних прав та

виконання процесуальних обов'язків, перевіряти та уточнювати їх аргументи, а не перебирати цей тягар на себе.

Третє, варіант г) є ідеальним, логічним з точки зору дотримання принципу змагальності та процедури встановлення обставин кримінального провадження та перевірки їх доказами як етапу судового провадження, але важкореалізуєним. Пов'язано це з тим, що дуже складно в межах одного судового засідання забезпечити абсолютну участь всіх необхідних на цей момент учасників кримінального провадження для дослідження конкретної обставини, що підлягає доказуванню у кримінальному провадженні.

Тому, на наш погляд, найбільш оптимальним виглядає варіант в), коли сторона кримінального провадження озвучує обставину, існування якої планує довести (спростувати), після чого підтверджує її доказом (їх сукупністю). Далі інші учасники судового провадження висловлюють думку щодо цього питання, суд перевіряє і уточнює отриману інформацію.

Доречним з наукової та практичної точки зору буде також аналіз положення, яке міститься в абзаці 7 ч. 1 ст. 349 КПК України, а саме, докази зі сторони обвинувачення досліджуються в першу чергу, зі сторони захисту – у другу. Буквальне тлумачення цього імперативного припису дозволяє стверджувати, що незалежно від позиції сторін, інших учасників судового провадження, суду спочатку мають бути досліджені документи, речові докази, висновки експертів, які надасть прокурор, допитані свідки обвинувачення, а потім досліджуються докази сторони захисту.

З нашої точки зору окреслене правило є складовою концепції сприяння захисту в кримінальному провадженні (*Favor defensionis*). Як відомо в її основі покладена

ідея рівності можливостей сторін у відстоюванні власної позиції під час досудового розслідування та судового розгляду. А тому, наявність у сторони обвинувачення деяких повноважень, як-то: проводити слідчі розшукові дії, негласні слідчі (розшукові) дії, застосовувати заходи забезпечення кримінального провадження, не відкривати матеріали досудового розслідування до певного етапу, компенсується презумпцією невинуватості, асиметрією доказування, наявністю у сторони захисту права не свідчити проти себе, мовчати, на останнє слово тощо. Тому, саме дослідження першочергово доказів з боку обвинувачення дозволить стороні захисту «підлаштувати» тактику та стратегію захисту під існуючи реалії, остаточно визначитися з «міцністю» позиції прокурора та переконливістю власної.

На практиці суди по різному підходять до цього імперативного правила. Одні суворо дотримуються визначеного законом порядку, інші, яких більшість, ні, оскільки його реалізація в багатьох випадках є сумнівною з об'єктивних та суб'єктивних причин. Так, іноді важко забезпечити участь усіх свідків обвинувачення або явку експерта в конкретне судові засідання. Суд вимушений відкладати розгляд справи, поки не допитають останнього свідка обвинувачення або не з'явиться експерт, а це не сприяє оперативності судового розгляду. Іноді пропонує прокурору відмовитися від допиту свідка обвинувачення, щоб перейти до дослідження доказів сторони захисту, якщо останні наполягають на його допиті.

Зустрічаються випадки, коли потерпілий бажає на початку судового розгляду дати показання і більше не з'являтися до залу судових засідань, оскільки для нього це психологічно важко. Трапляються ситуації, коли сторона захисту наполягає на допиті свідка захисту на

початку судового розгляду, оскільки він може виїхати на постійне місце проживання в іншу країну або має погане здоров'я.

Не дає визначеності окресленому питанню і Лист ВССУ від 05.10.12, в якому положення, закріплене в абзаці 7 ч. 1 ст. 349 КПК України, трактується дещо по іншому, а саме говориться: «Крім того, суд при визначенні порядку дослідження доказів залежно від їх виду має враховувати, що докази сторони обвинувачення досліджуються в першу чергу, а сторони захисту – у другу»¹⁰. Тобто, ВССУ ставить черговість дослідження доказів в залежність не суто від їх належності стороні обвинувачення або захисту, а також від їх виду.

Висловлюючи власні міркування з цього питання, зазначимо, що з теоретичної точки зору реалізація положення, передбаченого абз. 7 ч. 1 ст. 349 КПК України, є суттєвою гарантією забезпечення права на захист, дозволяє стороні захисту проаналізувати ґрунтовність і переконливість позиції сторони обвинувачення перед судом, після чого прийняти рішення щодо власної позиції, яка може бути кардинально змінена у порівнянні з початковою. Наприклад, визнати себе винним, щиро покаятися з метою отримання більш м'якого покарання; запропонувати прокурору укласти угоду про визнання винуватості тощо.

Між тим, з практичної точки зору досліджуване правило, як зазначалося вище, є важкореалізуємым, оскільки не може бути ідеальної явки учасників кримінального

провадження, суд вимушений відкладати судові засідання з формальних підстав і незрозуміло скільки це разів буде, і скільки часу на це потрібно. Це не сприяє оперативності та ефективності кримінального провадження. Крім того, на наш погляд, встановлення черговості дослідження доказів обов'язково має бути пов'язано з позицією щодо цього питання сторони захисту. Так, якщо обвинувачений визнає себе винним, бажає щиро покаятися то його допит, а також дослідження доказів сторони захисту, як-то документів, що свідчать про наявність обставин, що пом'якшують покарання, доцільно аналізувати першочергово.

У цьому сенсі буде доречним імперативне правило, зазначене в абз. 7 ч. 1 ст. 349 КПК України, трансформувати в диспозитивне і викласти в наступній редакції: «Докази зі сторони обвинувачення досліджуються в першу чергу, зі сторони захисту – у другу. Такий порядок може бути змінений за клопотанням сторони захисту, а також вмотивованим рішенням суду з метою забезпечення оперативності та ефективності кримінального провадження».

У ст. 349 КПК України не йдеться про порядок дослідження доказів, які можуть бути в арсеналі інших учасників судового провадження. Між тим правом збирати докази, а отже і подати їх суду, наділений потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт. До того ж, у межах кримінального провадження персоналом органів пробації може бути складена досудова доповідь, яка також підлягає дослідженню під час судового розгляду.

¹⁰ Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 05.10.2012 р. № 223–1446/0/4–12 «Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1446740-12>

На нашу думку щодо порядку дослідження доказів інших учасників судового провадження, у разі їх наявності, повинно діяти правило, закріплене у абз. 7 ч. 1 ст. 349 КПК України, а саме, якщо доказ обвинувальний, то він досліджується в першу чергу, з урахуванням нашої пропозиції до редакції абз. 7 ч. 1 ст. 349 КПК України.

Висновки. Підсумовуючи окреслені вище думки вчених та власні висновки, можемо сказати, що визначення порядку дослідження доказів включає в себе вирішення наступної групи питань: встановлення послідовності аналізу джерел доказів (які в першу чергу, а які в останню); встановлення послідовності аналізу доказів в межах одного джерела (наприклад, кого зі свідків

допитувати спочатку, а кого у кінці; які документи досліджувати в першу чергу, а які у другу); встановлення послідовності аналізу доказів конкретних учасників судового провадження (сторін кримінального провадження, потерпілого, третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт); визначення методу дослідження доказів.

Наведене вище дозволяє запропонувати авторське бачення поняття «визначення порядку дослідження доказів», під яким пропонуємо розуміти – діяльність суду та інших учасників судового провадження, які у змагальній процедурі вирішують питання про послідовність дослідження доказів та метод їх дослідження, що формалізується в ухвалі суду.

Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)
Issued quarterly
Passed for printing: 30.05.2023